

ВОГНЕПÁЛЬНА ЗБРÓЯ — пристрої та прилади, призначені для ураження цілі на віддалі металевим снарядом, що приводиться в рух енергією газу, який утворюється при згоранні вибухової речовини. Поділяється на артилерію і стрілецьку В. з., калібр якої не перевищує 20 мм. Розрізняють гладкоствольну, нарізну, комбіновану стрілецьку В. з. Нарізна В. з. має спіральні нарізи у направляючій частині ствола; гладкоствольна — гладкі стволи; комбінована — поєднані нарізні та гладкі стволи, або нарізне свердління біля дульного зрізу. Характерні ознаки В. з. ствол (дуло) для розміщення порохового заряду, затвор, пристрої для замикання ствола і запалювання заряду. За практич. призначенням В. з. поділяють на бойову, цивільну, спортивну, мисливську та кримінальну. Бойову зброю поділяють на довгоствольну (гвинтівки), середньоствольну (карабіни, автомати, пістолети-кулемети) і короткоствольну (пістолети, револьвери); спортивна — на довгоствольну (гвинтівки, рушниці) і короткоствольну (пістолети, револьвери); мисливська — на довгоствольну нарізну (гвинтівки), середньоствольну (карабіни), довгоствольну гладкоствольну (рушниці одностовольні та рушниці з двома і більше стволами), комбіновані рушниці (з поєднаними нарізним і гладкоствольним стволами), короткоствольну (револьвери); кримінальна — на саморобну (пістолети, револьвери, автомати, пістолети-кулемети), перероблену з ін. В. з. (зокрема обрізи з розсвердленим стволом), перероблену зі спец. пристроїв (стартових пістолетів, пневматич. зброї). Цивіль. зброя — лише короткоствольна (револьвери і пістолети). За калібром (діаметром ствола) нарізну В. з. поділяють на мало- (до 6,5 мм), середньо- (від 6,5 до 9 мм) і крупнокаліберну (понад 9 мм). Калібр гладкостволь. В. з. визначається кількістю шарових куль, виготовлених з одного англ. фунта свинцю (залежно від їх ваги). Найбільш поширені калібри нарізної В. з. — 5,45; 6,5; 6,35; 7,62; 9 мм.; гладкостволь. — 12, 16 калібр. У судовій балістиці В. з. класифікують: за ступенем автоматизації стрільби (неавтоматична, напівавтоматична і автоматична); за кількістю зарядів (однзарядна, багатозарядна); за кількістю стволів (одностовольна, багатостовольна); за способом виготовлення (заводська, кустарна, саморобна); за конструкцією (стандартна, нестандартно-атипова).

1. МР-40. 2. АКМ. 3. «Nagant». 4. «Parabellum». 5. «Beretta». 6. Форт-12

Осн. види наріз. ручної В. з.: револьвер, пістолет, автомат, пістолет-кулемет. Револьвер — короткоствольна, багатозарядна, неавтоматична зброя. Найвідоміші моделі — «Nagant», «Smith & Wesson», «Colt». Пістолет — короткоствольна, багатозарядна напівавтоматична або автоматична зброя зі змінним магазином. Найвідоміші моделі — пістолети ТТ («Тульский Токарева»), Макарова, Стечкина, «Mauser», «Parabellum», «Beretta». Автомат — середньоствольна, багатозарядна, автоматична зброя (ін. назва — штурмова гвинтівка). Найвідоміші моделі — Калашникова, М16А1, FA MAS, G3A3. Пістолет-кулемет — коротко- або середньоствольна, багатозарядна, автоматична зброя. Найвідоміші моделі — ППШ («Пістолет-пулемёт Шпагина»), «Uzi», «Sten», МР-38, МР-40, «Thompson».

Уперше В. з. застосували араби у 12 ст., а від 14 ст. вона з'являється у Європі. Перші зразки В. з. були громіздкими, відзначались низькою скорострільністю і у влучності та зручності у користуванні поступалися лукам. Однак поступово, з удосконаленням конструкції і покращенням балістич. даних, В. з. стає осн. видом озброєння. Осн. етапи розвитку В. з.: розробка і застосування гнотового (15 ст.) та кремінного ударного (кін. 15 ст.) замків; паперового патрона (серед. 16 ст.); багнета (17 ст.); капсул. замка (поч. 19 ст.); нарізної зброї (серед. 19 ст.); унітар. патрона із металевою гільзою (2-а пол. 19 ст.); магазин. стрілець. зброї (кін. 19 ст.). Подальше вдосконалення стрілець. В. з. йшло шляхом створення (кін. 19 — поч. 20 ст.) автоматич. зброї (кулемет, пістолет-кулемет), яка широко застосовувалася під час 1-ї світової війни і стала гол. зброєю під час та після 2-ї світової війни. В Україні В. з. відома з кін. 14 ст. На озброєнні у козаків були всі відомі на той час зразки стрілець. В. з. — аркебузи, мушкети, гульдинки (побутували й ін. назви — самопал, гаківниця, пищаль тощо). Використовували козаки і В. з. араб. виготовлення, захоплену в бою — яничарки. Однак найбільш сприяло поширенню В. з. серед козаків її масове виготовлення укр. ремісниками. На поч. Нац.-визв. війни під проводом Б. Хмельницького польсь. магнат Я. Вишневецький, який володів землями на Лів-

обережжі, вилучив у своїх селян значну кількість самопалів місц. виготовлення. Після поразки антимоск. виступу І. Мазепи виробництво В. з. в Україні занепало, оскільки озброєння козац. військ здійснювалося під контролем рос. уряду, а після ліквідації Запороз. Січі та козац. устрою — взагалі припинилося. Нині в Україні В. з. виготовляють НВО «Форт» МВС України (Вінниця) та ВО «Знамя» (Полтава).

Рекомендована література

1. Біленчук П. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. К., 1987;
2. Жук А. Стрелковое оружие. Москва, 1992;
3. Біленчук П., Кофанов А. Криміналістичне дослідження зброї і слідів її застосування (судова балістика) // Криміналістика: Підруч. К., 2001.

П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, М. В. Салтевський

Бібліографічний опис:

Вогнепальна зброя / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, М. В. Салтевський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-35275>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).